

PIJPAARDEN BEELDJES VI: DEN DUNGEN

Tijdens de aanleg van de nieuwe autoweg door het Bossche Broek, waarbij ook de plaats van het voormalig klooster Sint-Barbaradal te Den Dungen zou gaan verdwijnen, hebben enige leden van de Heemkundige Kring aldaar een uitvoerig onderzoek ingesteld. Het klooster lag op de Eikendonk, een natuurlijke hoogte, $4\frac{1}{2}$ meter boven N.A.P., thans „de Hogert” genoemd en nog kenbaar aan een oude boomgroep. Bij het onderzoek werden ter plaatse diverse aardewerkscherven gevonden, die aantonen dat de heuvel reeds in vóór-romeinse tijd bewoond moet zijn geweest. In de jaren 1467-1472 werd de hoogte bewoond door kartuizers, die echter al gauw hun klooster overbrachten naar Sanctae Sophiae Domus te Vught. Op de Eikendonk vestigden zich in 1475 vrouwelijke tertiariissen van de H. Franciscus; het klooster Sint-Barbaradal, een slotklooster met eigen kerk en toren en eigen kerkhof, is bewoond geweest tot 1627. Er bestaat een gravure van de ruïne uit 1654 en bij de jongste opgravingen zijn tientallen graven van het kloosterkerkhof alsook enige sporen van gebouwen aan het licht gekomen. De geschiedenis van dit klooster is beschreven door L. van de Meerendonk, Het klooster Eikendonk te Den Dungen, Bijdr. t.d. Gesch. v. h. Zuiden v. Nederland, II, Tilburg 1964. De schrijver vermeldt, dat na de opheffing van het klooster zeker tot 1850 een boerderij en een herberg op deze hoogte heeft gestaan; vanuit 's-Hertogenbosch liep de „gemeyne passagie” naar Helmond en Eindhoven vlak naast dit punt.

Tot de vondsten van Eikendonk behoren o.a. twee pijparden beeldjes. Het grootste, gevonden in een sloot bij het voormalig klooster, heeft geen hoofd meer en is boven de knie afgebroken, maar is in deze fragmentarische vorm nog 7 cm hoog. Het naakte Christuskind houdt hier met beide handen een duif voor zijn borst; de duif is afgebeeld met gespreide vleugels en gespreide staart en het Kind raakt met zijn rechter wijsvinger de bek van de vogel. De verering van het Kindje Jezus was vooral in de vrouwen-

kloosters van de 15de en 16de eeuw zeer algemeen; ook in de Catalogus Centraal Museum Utrecht 1928 staan zulke beeldjes vermeld onder nr 3546-3562. De duif is hier wel als attribuut gekozen voor het Kind, „geboren uit de maagd Maria en de H. Geest”.

Het tweede beeldje werd in een van de graven gevonden; het mist de helft van het gezicht en het gehele onderstuk is 4,4 cm hoog. De vrouwelijke heilige met lang afhangend haar en een hoofdband, gekleed in een lang onderkleed met gordel en een wijde mantel met mantelgesp, draagt in haar linkerhand een geopend boek en in haar rechterhand draagt zij een korfje met draagband. Dit korfje is een van de attributen van de H. Elisabeth van Thüringen, een van de beroemdste vrouwefiguren uit de wereldlijke derde orde van St.-Franciscus; in de Utrechtse Catalogus komt de H. Elisabeth niet voor. Deze heilige werd echter zeker vereerd in een tweede tertiarissenklooster te 's-Hertogenbosch, Sint-Elisabeth-Bloemkamp, in de 15de eeuw achter de Tolbrug gesticht. Op de lijst van zusters, die in 1572, zes jaren nadat de beeldenstorm ook op Eikendonk had gewoed, werden gevisiteerd, komt tweemaal de voornaam Elisabeth voor; misschien heeft men een van haar dit beeldje van haar naamheilige in het graf meegegeven.

Beide beeldjes zijn in het bezit van de heer Fr. van de Sande, Pilotenstraat 2 te Den Dungen.

W. H. Th. KNIPPENBERG